

Δημοφάνης Παπαδάτος

Οι οικονομικές συνέπειες του πρόσφατου τρομοκρατικού χτυπήματος στις ΗΠΑ

Η πρόσφατη επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου στη Νέα Υόρκη όχι μόνο μετέτρεψε σε ερείπια ένα από τα πιο διάσημα σύμβολα του αμερικανικού καπιταλισμού, αλλά παρατέρα έθεσε και το ερώτημα μήπως αυτά τα ερείπια δε θα είναι τα μόνα, καθώς μετά το χτύπημα στις 11/9 έχουν αυξηθεί επικίνδυνα οι πιθανότητες τόσο για ύφεση της αμερικανικής οικονομίας όσο και της ήδη έντονα επιβραδυνόμενης παγκόσμιας οικονομίας.

Ήδη πριν από τις 11/9 η αμερικανική οικονομία βρισκόταν στα όρια της οικονομικής ύφεσης, ενώ η εκτίμηση που κυριαρχούσε στις αγορές αλλά και στους κύκλους των αστών οικονομολόγων ήταν ότι η οικονομική επιβράδυνση επρόκειτο να παραταθεί, με την ανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας να έρχεται γύρω στα μέσα του 2002. Επιπλέον, η «αυτόνομη» ανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας ήταν αυτό που κατά τους ίδιους θα μπορούσε να στηρίξει και να αποτελέσει τη βάση για τη σταθεροποίηση αρχικά και στη συνέχεια την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας.

Η συγκεκριμένη όμως τρομοκρατική ενέργεια πολύ δύσκολα θα μπορούσε να είχε συμβεί σε χειρότερη στιγμή για τον παγκόσμιο καπιταλισμό. Ήρθε ύστερα από μία σειρά πολύ αρνητικών οικονομικών

στοιχείων, τα οποία με την εμφάνισή τους είχαν ήδη αναστατώσει τις διεθνοποιημένες χρηματιστηριακές αγορές, οδηγώντας σε σημαντική αναδιπλώση πολλούς χρηματιστηριακούς δείκτες ανά τον κόσμο (ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο δείκτης Nikkei βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων 17 ετών 19/9: 9939.6 ή -27.9% από την αρχή του έτους, DAX 19/9 4041.8 ή -37.2% από την αρχή του έτους, αντιστοιχώς για τον DOW τα νοήμερα στις 19/9 είναι 8759.1 ή -18.8%). Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ της Ιαπωνίας υποχώρησε κατά 3.2% σε ετήσια βάση για το δεύτερο τρίμηνο του έτους, ενώ ο ρυθμός αύξησης της ανεργίας στις ΗΠΑ αυξήθηκε περισσότερο από ό,τι αναμενόταν για τον Αύγουστο, σε 4.9% από 4.5% που ήταν τον Ιούλιο. Από την άλλη μεριά και το ΑΕΠ της Ευρωζώνης, σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύθηκαν στις 13 Σεπτεμβρίου, επιβραδύνθηκε σε σημείο που να θεωρείται ότι για το δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους έμεινε στάσιμο. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με το ήδη γνωστό στοιχείο για οικονομική μεγέθυνση στις ΗΠΑ για το δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους στο επίπεδο του 0.2%, δείχνουν ότι το προϊόν των χωρών του ανεπτυγμένου καπιταλισμού στο δεύτερο τρίμηνο υποχώρησε για πρώτη φορά από το 1990.

Έτσι, στις 11/9 τόσο οι ΗΠΑ όσο και η παγκόσμια οικονομία ήταν ήδη επικίνδυνα κοντά στην οικονομική ύφεση. Η παραπέρα διατάραξη του οικονομικού περιβάλλοντος στις ΗΠΑ έκανε ιδιαίτερα πιθανή μία παραπέρα υποχώρηση του ΑΕΠ, με την εμφάνιση ακόμα και αρνητικού ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης της οικονομίας των ΗΠΑ για το τρίτο τρίμηνο. Ταυτόχρονα, η αναταραχή στις χρηματοπιστωτικές αγορές εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα έντονη, παρά το γεγονός ότι η αμερικανική αλλά και άλλες κεντρικές τράπεζες (ΕΚΤ, Τράπεζα της Αγγλίας, Ιαπωνική Κεντρική Τράπεζα, Κεντρική Τράπεζα του Καναδά, της Ελβετίας κ.λπ.) κατέβαλαν τεράστιες προσπάθειες χορηγώντας αφειδώς ρευστότητα και μειώνοντας τα επιτόκιά τους προκειμένου να ελεγχθεί η κατάσταση, και καταφέρνοντας βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον να αποτρέψουν την τυχόν άναρχη κατάρρευση των αγορών λόγω έλλειψης ρευστότητας και πανικού.

Οι τιμές των μετοχών σ' αυτό το διάστημα, αν και υποχώρησαν έντονα, εντούτοις οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι φαινομενικά τουλάχιστον, αφού δε γνωρίζουμε την ακριβή έκταση της παρέμβασης στις αγορές, αυτό έγινε με τρόπο ομαλό. Δεν υπήρξε κάποιος ιδιαίτερος πανικός πωλήσεων. Βέβαια, ο δείκτης DOW στη Νέα Υόρκη υπέστη αυτό που οι άνθρωποι του χώρου των διεθνών χρηματιστηριακών αγορών ονόμασαν τη μεγαλύτερη πτώση στην ιστορία του δείκτη σε μία μόνο ημέρα, κατρακυλώντας στις 17 Σεπτεμβρίου κατά 684.8 μονάδες και φτάνοντας στο επίπεδο των 8290.7 μονάδων. Ενώ, αν και ποσοστιαία η υποχώρηση του δείκτη την ίδια ημέρα ήταν στο επίπεδο του 7%, από ιστορική άποψη και για περιόδους κρίσης αυτή η υποχώρηση φαίνεται λογική. Εντούτοις, σε

απόλυτα νούμερα, ο δείκτης, από το ιστορικά υψηλό επίπεδο του Ιανουαρίου του 2000, βρίσκεται πλέον να υποχωρεί τουλάχιστον κατά 20%. Οι αγορές εκτιμούν ότι η αυξημένη αβεβαιότητα για την πορεία της οικονομίας θα αρχίσει να αντανακλάται σε έναν ολοένα και αυξανόμενο βαθμό στην πορεία των τιμών των μετοχών. Έτσι, λογικό είναι προοπτικά να αναμένει κανείς πτώση των τιμών σε όλο σχεδόν το εύρος της αγοράς.

Αν στα παραπάνω προσθέσει κάποιος και την εκτίμηση μεγάλου μέρους της αγοράς ότι, παρά τη σημαντική διόρθωση των τιμών στο αμερικανικό χρηματιστήριο την εβδομάδα μετά το χτύπημα στις 11/9, οι αμερικανικές μετοχές εξακολουθούν να είναι σε σημαντικό βαθμό υπερτιμημένες, και από τη στιγμή που οι προσδοκίες για την κερδοφορία των αμερικανικών επιχειρήσεων επιδεινώνονται με ταχύτερο ρυθμό από αυτόν με τον οποίο υποχωρούν οι τιμές των μετοχών, τότε αρχίζουμε να έχουμε μια πιο ξεκάθαρη εικόνα της σοβαρότητας της κατάστασης. Σ' αυτό θα πρέπει να προσθέσουμε και το γεγονός ότι η πτώση των τιμών των μετοχών των αμερικανικών επιχειρήσεων κάνει τις επιχειρήσεις αυτές σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό εξαρτώμενες για τη χρηματοδότησή τους από τις τράπεζες. Αυτή η εξέλιξη έρχεται σε μια στιγμή που τα κέρδη πρόκειται να μειωθούν και ταυτόχρονα το χρηματοπιστωτικό σύστημα έχει «βαρύνει» από τις συνεχείς μειώσεις των επιτοκίων που έχει κάνει η αμερικανική κεντρική τράπεζα (οκτώ μέσα στη χρονιά). Η δε προοπτική σε σύντομο χρονικό διάστημα (πολλοί εκτιμούν στις αρχές του 2002) τα επιτόκια της αμερικανικής κεντρικής τράπεζας να βρίσκονται στα επίπεδα του 2%, θυμίζει στους αναλυτές της παγκόσμιας οικονομίας την πορεία που είχε στο πρόσφα-

το παρελθόν ακολουθήσει η ιαπωνική νομισματική πολιτική.

Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει αυξημένος κίνδυνος για την ευστάθεια του αμερικανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος πλέον, εξαιτίας της σε μεγάλο πλέον βαθμό απώλειας της ευελιξίας και αποτελεσματικότητας των εργαλείων διαχείρισης του νομίσματος (νομισματική πολιτική) και του αυξημένου κινδύνου εμφάνισης επισφαλών δανείων. Το γεγονός αυξάνει κατακόρυφα την προοπτική της ύφεσης για την αμερικανική οικονομία και μειώνει δραματικά την πιθανότητα αυτή να δράσει σαν μοχλός για τη σταθεροποίηση και ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, κατά το πρότυπο της ασιατικής κρίσης του 1998.

Το γεγονός επίσης ότι οι κύριες καπιταλιστικές οικονομίες του πλανήτη (ΗΠΑ, ΕΕ, Ιαπωνία) επιβραδύνονται ταυτόχρονα για πρώτη φορά μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο περιπλέκει την κατάσταση ακόμα περισσότερο. Συγκεκριμένα, από τη στιγμή που όλες οι κύριες καπιταλιστικές οικονομίες θα εισέλθουν ταυτόχρονα σε φάση οικονομικής ύφεσης, τα εργαλεία της

σταθεροποιητικής πολιτικής των καπιταλιστικών οικονομιών, που μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οι αστικές κυβερνήσεις έχουν στη διάθεσή τους, χάνουν σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματικότητά τους, αφού είχαν σχεδιαστεί για αποτελεσματική δράση σε εθνικό και όχι πλανητικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι τα πράγματα για την παγκοσμιοποιημένη και καπιταλιστική οικονομία δεν είναι απλώς τόσο άσχημα όσο ίσως φαίνονται, αλλά πολύ χειρότερα, αφού η παρούσα κρίση υπερσυσσώρευσης είναι πλανητικών πλέον διαστάσεων και απαιτεί για την εξομάλυνση των επιπτώσεων της εργαλεία οικονομικής πολιτικής που δε θα είναι αποτελεσματικά μόνο σε εθνικό αλλά πρώτα και κύρια σε πλανητικό επίπεδο. Η δημιουργία όμως τόσο των εργαλείων αυτών όσο και κυρίως των θεσμών που θα τα διαχειρίζονται, στο πλαίσιο των υφιστάμενων ενδοκαπιταλιστικών ανταγωνισμών και αντιθέσεων, φαίνεται ότι όχι απλώς δεν είναι εφικτή, αλλά και σε μεγάλο βαθμό ανεπιθύμητη από τους βασικούς παίκτες του παιχνιδιού του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού της εποχής μας.